

Intervju o decentralizaciji

Ekipa bavarske Radio-televizije iz Münchena 8. svibnja 1967. godine u okviru filma, koji je snimala za mali ekran o Jugoslaviji, intervjuirala je grupu nastavnika Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu o problemu decentralizacije.

Ovdje objavljujemo u cjelini pitanja i odgovore toga intervjuua.

Redakcija

- 1) **Pitanje:** Kako biste definirali decentralizaciju?

Odgovor dra VANJE SUTLIČA:

Decentralizacija je kompleks instrumenata ekonomskog, političkog i socijalnog karaktera koji svi zajedno služe temeljnom cilju jugoslavenskog socijalizma — samoupravljanju, koje nas vodi onim svrhama koje je već i Marx fiksirao u svojim poznatim dokumentima u kojima govori o prvoj fazi komunizma.

- 2) **Pitanje:** Kako je i zašto došlo do decentralizacije?

Odgovor dra ZVONIMIRA BALETIČA:

Oprostite što ću ja govoriti kao ekonomista, ali kako je ekonomski aspekt decentralizacije jedan od prvih njenih aspekata — a i zbog toga što to najbolje poznajem, mislim da bi se najviše zadržao na ovom.

To pitanje se postavlja i zbog toga što je dosta rašireno mišljenje da moderna ekonomija teži ka centralizaciji, da moderna tehnologija to uvjetuje. S druge strane, ovo mišljenje se naslanja i na određenu interpretaciju Marxove misli o tome i na konkretno iskustvo organizacije ekonomskog života u socijalističkim zemljama.

Među ekonomistima postoje dvije struje koje se spore oko toga, da li moderna ekonomija vodi u centralizaciju ili u decentralizaciju. Zastupnici centralizacije kažu da za moderni proizvodni proces treba sve više sredstava, da ih treba ujedinjavati, prema tome da moderna ekonomija teži ka centralizaciji. Moje stanovište je upravo suprotno od toga, jer moderna tehnologija, koliko god zahtijevala ogromna sredstva i sporazumijevanje o upotrebi tih sredstava, omogućava u isti mah da se odluke o upotrebi tih sredstava ne donose iz jednog centra, ne donose kao diktat, nego kao rezultat sporazumijevanja između svih stranaka u proizvodnom procesu. Moderni proces informiranja — tehnika informiranja, omogućuje upravo disperziju toga centra i omogućuje da se to sporazumijevanje vrši na jedan brz i efikasan način bez neke institucionalizacije jednog centra.

- 3) **Pitanje:** Kako decentralizacija funkcionira?

Odgovor dra IVANA BABIČA:

Iscrpan odgovor na Vaše pitanje mogao bi biti dat tek u jednoj knjizi, koju jugoslavenska politička teorija, držim, još uvijek duguje internacionalnoj publici. Skraćeno, međutim, govoreći, decentralizacija, ili kako mi adekvatnije kažemo samoupravljanje u političko-pravnoj sferi funkcionira u jednom razgranatom sistemu institucija kojih su domet odlučivanja, način organiziranja itd. fiksirani u ustavnom zakonodavstvu Jugoslavije kao društvene zajednice, u ustavima socijalističkih republika, u statutima političko-teritorijalnih zajednica, i u čitavom nizu odluka statutarnog karaktera u najraznovrsnijim sferama društvenog života.

Što se tiče jugoslavenskog ustavnog zakonodavstva, najmarkantnije

tačke kojima je ovaj institucionalni okvir fiksiran, kreću se po prillici od 1953. god. kad je donesen ustavni zakon u kom su inaugurirane društveno-političke promjene započete davanjem tvornica na upravljanje radnicima 1950. god., preko 1957. god. kad su dati glavni obrisi našega komunalnog sistema do posljednjeg ustava 1963. god., zajedno s nekim amandmanima koji su tom ustavu pridodati ove godine. Kroz sistem društvenih odluka fiksniranih u ustavnom zakonodavstvu i u ostalim statutima najbitnije je bilo da se afirmira i naglasi radni čovjek kao osovina sistema samoupravljanja; radni čovjek kako djeluje u svim područjima života, pa je taj čovjek zajedno s društvenim sferama u kojima je djelatan prezentiran i reprezentiran u političko-pravnim institucijama na svim nivoima. Znači, prva mu je intencija da se sve sfere društvenog života predstave i nađu u političko-pravnoj sferi. Druga je intencija da se kroz sav društveno-politički sistem i po mogućnosti tendencijski i postupno prevlada kategorija moći kao centralna kategorija moderne političke teorije kategorijom asocijacije proizvođača i asocijacije ljudi uopće, asocijacijom zasnovanom na principu solidarnosti. I treća, da se s jedne strane kroz sav taj institucionalizam napravi što je moguće plodotvornija i efektivnija simbioza između zahtjeva i imperativa moderne racionalizacije, koji se postavljaju pred svako suvremeno društvo i, s druge strane, spontane inicijative masa i neotuđivog prava da svaki čovjek kao i svaki segment društva, bio on lokalitet ili nacija ili slobodno udruženje, pridonesu svoj obol kreiranju jednoga nikad nedovršenog ali uvijek usavršavanog procesa samoupravljanja ili, kako ste to Vi u Vašem pitanju uvidjeli, naznačili — decentralizacije.

4) *Pitanje:* Koji su fundamentalno-ljudski aspekti decentralizacije?

Odgovor dra ANTE PAZANINA:

Decentralizacija ima fundamentalno ljudske aspekte samo ako se shvati kao samoupravljanje. U tom smislu mi u Jugoslaviji i govorimo o decentralizaciji kao samoupravljanju na svim područjima društvenog života. Samoupravljanje naime jest — ili bar nastojimo da ono što više postane — temeljni princip čitavoga društvenog života. U krajnjoj liniji radi se tu zapravo o odumiranju države i njenih institucija. To će reći da se decentralizacija mora dovesti u vezu s ukidanjem svih onih oblika otuđenja do kojih je došlo u procesu podjele rada kako u političkoj tako i u ekonomskoj i drugim sferama opstanka. Tako shvaćena decentralizacija znači deinstitutionalizaciju, tj. oslobađanje ljudskih stvaralačkih snaga, njihovo slobodno manifestiranje, a to znači samopotvrđivanje čovjeka nasuprot krutim i okamenjenim oblicima. Naravno slobodno manifestiranje čovjekova života ne mora ni u kojem slučaju da znači padanje u anarhiju i u pučki spontanitet koji bi bio oslobođen svakog posredovanja, ali ističemo: ono mora biti oslobođeno krutih etatističkih oblika koji sputavaju slobodu i pojedinca i zajednice. Jer, pojedinac ne može biti zbiljski slobodan izvan zajednice. Na drugoj strani on mora da bude svjestan principa na kojima počiva ljudska zajednica. U tom smislu, naći najbolji način u kojem bi se odnosi pojedinačnog i općeg interesa susreli, centralni je problem političke decentralizacije, a to znači omogućiti da se razvije inicijativa i politička svijest svih građana. To je pak moguće učiniti pomoću uviđanja onog bitnog što je ljudima u njihovom političkom životu zajedničko — dakle omogućiti da put od centra k periferiji bude istovre-

meno i put od periferije k centru. Naravno, to nije tako jednostavan i jednokratan nego složen i dug proces istinskog ljudskog uspravnog napredovanja i dolaženja čovjeka k sebi, jer u njemu čovjeku valja vratiti sve ono što se u procesu duge podjele rada od njega otuđilo. Smisao samoupravljanja i decentralizacije u socijalizmu stoga nema samo političko i privredno nego fundamentalno ljudsko značenje. Kao složeni proces decentralizacije dakako zavisi od niza momenata, a među njima je sigurno razvijena politička svijest građana jedan od bitnih.

- 5) *Pitanje:* Koje su specifičnosti decentralizacije u Jugoslaviji?

Odgovor dra ZVONIMIRA BALETIĆA:

Decentralizacija je jedan opći proces koji se može vidjeti u cijelom svijetu, ne samo kod nas. Markantan primjer svojevrstne decentralizacije je raspad kolonijalnog sistema. Zatim izvjesno diferenciranje unutar svjetskog komunističkog pokreta npr. specifičnost Jugoslavije ili procesa decentralizacije u Jugoslaviji je ta što se pri tome procesu i formalno očituje kako se on ispoljava unutar jedne države. Specifičnost jugoslavenska je nadalje u tome što se to zbiva u jednom demokratskom društvu i taj pečat demokratskog društva i nepoštovanja dogmi proizlazi još iz perioda jugoslavenske socijalističke revolucije. Prema tome to je jedna druga specifičnost. Treća specifičnost, ja bih rekao, sastoji se u tome što je Jugoslavija višenacionalna zemlja, s različitim stupnjem ekonomskog razvoja pojedinih dijelova zemlje, s različitim tradicijama pa se rješavanje određenih problema i na tom planu postiže također u okviru politike decentralizacije. Ali ne bi se smjelo nikako shvatiti da je decentralizacija samo rezultat okolnosti da je Jugoslavija višenacionalna

zemlja, jer se decentralizacija ne može i neće zaustaviti samo na nivou pojedinih nacija u Jugoslaviji nego ide sve do radnog čovjeka kao nosioca ekonomskog i političkog odlučivanja i svih zajednica radnih ljudi unutar Jugoslavije od kojih su nacionalne zajednice samo jedna vrsta.

- 6) *Pitanje:* Kakva je uloga Maršala Tita u svemu tome?

Odgovor dra IVANA BABIĆA:

Samoupravljanje i, naravno u njegovom sklopu, decentralizacija, je fenomen, problem i zadatak epohalne naravi, epohalni zadatak modernog čovječanstva i suvremenog socijalizma. Kao takav, problem samoupravljanja prevazilazi okvire i moći, pa možda i želje i ambicije, bilo koje pojedinačne ličnosti. Ono, međutim, što u Titovom slučaju privlači pažnju svakog političkog scintiste jeste činjenica da se radi o čovjeku koji je u svim bitnim i prijelomnim momentima znao da nađe efektivne, političke zrele i historijski relevantne odgovore. To on čini kako u internim jugoslavenskim relacijama, tako mislim i u međunarodnim, jer u međunarodnim okvirima pospješuje sve one procese koji pogoduju demokratskoj evoluciji socijalizma i progresivnom razvoju čovječanstva kao cjeline.

Profil politologa

U povodu Osnivačke skupštine Udruženja studenata političkih nauka, u Zagrebu je 25. travnja 1967. god., održano savjetovanje na temu PROFIL POLITOLOGA. Zbog važnosti teme i zanimljivosti izloženih ideja i sugestija donosimo fragmente izlaganja sa spomenutog savjetovanja.

Stanko Posavec, student Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu:

**ZA SIMBIOZU OPĆEG I
SPECIJALISTICKOG U
OBRAZOVANJU POLITOLOGA**

Ovaj skup prvi je takve vrste koji održavaju studenti političkih nauka u našoj zemlji. Stoga je razumljivo da je centralna tema današnje rasprave upravo ona koja je i najviše zbog svoje važnosti problematizirana u studentskim redovima, dakle profil politologa.

Profil politologa upućuje nas na tip osposobljenosti diplomiranog studenta političkih nauka za obavljanje određenog kruga poslova, drugim riječima ovdje se radi o tome da kažemo za što, prema našem mišljenju, politolog treba biti osposobljen. Problem je izvanredno složen, pa je i njegovo rješenje ili prijedlog za rješenje bremenit odgovornošću. Biti odlučan ovdje možda znači biti brzoplet, a biti neodlučan možda biti oportunist. Pristup temi zbog njene složenosti može biti različit, pa su i odgovori često različiti. Čini se, do sada su se iskristalizirala dva specifična mišljenja o profilu politologa. Prema prvom; osposobljenost politologa treba se izražavati kroz ovladavanje fundamentalnim teorijskim politološkim znanjima, što je jedno, nazovimo ga uvjetno, opće profiliranje. Drugo pak mišljenje ističe nedovoljnost općeg i traži konkretnije specifičnije usmjeravanje, jer to nameću potrebe praktičnog rada politologa u društvu, potreba njegove takozvane uže stručnosti. Ova mišljenja polaze od društvenih potreba kao izlazišta svojih odgovora, ali su očigledno u shvaćanju tih

potreba unekoliko razlikuju. Što ovdje zapravo znače društvene potrebe; jesu li to potrebe za teoretskim ili praktičkim politološkim osmišljavanjem našega danas, jesu li one kratkotrajne, dugotrajne, ili tek perspektivne, gdje se i kako očituju te potrebe? Sve su to pitanja koja traže odgovore bez kojih nije moguće argumentiranije govoriti o politologu. Današnje jugoslavensko društvo sve više postaje političko. Politika u svim svojim pojavnostima ulazi u najskrivenije pore društvenog života. Ona prestaje biti sektor i postaje sve više javna stvar, bolje reći stvar svakog člana društva. U tom se smislu i može govoriti o našem društvu kao političkom. Politika prestaje biti borba za vlast u užem smislu riječi i transformira se u djelatnost usmjerenu na organiziranje i aktiviranje svih progresivnih snaga za izgradnju socijalizam i njemu primjerenih odnosa.

Takav društveni kontekst ne podnosi ničiji politički monopol, ničije ideološko tutorstvo. Oslobađaju se procesi, snage do nedavno zapretane. Nije zbog toga čudno što svako pitanje postaje i političko pitanje, a oni koji to ne shvaćaju pokazuju koliko su daleko od razumijevanja našeg društvenog razvoja. U takvom snažnom omjeru sve većeg broja različitih barijera, cehovskih i staleških ograda, sve društvene djelatnosti primorane su da zbacuju sa sebe obilježje sektorstva, ili područja, otvaraju se prema drugima i podliježu njihovoj ocjeni. Društvena interakcija, drugim riječima, iz hijerarhijske sve više prerasta u funkcionalnu. Evidentna političnost društva nužno nameće potrebu za obrazloženjem same sebe, svojih uzroka i mogućih posljedica. Izrasla iz takvih društvenih potreba i razvoja političke naučne misli u svijetu, suvremena jugoslavenska politološka misao prestaje biti privjesak drugih nauka i emanira sve re-

levantnije rezultate za naš društveni razvoj. Njezini kadrovi, eskaliraju se zajedno s politikom i političnošću. Oni će postepeno postajati sve potrebniiji što je u skladu s prije navedenim procesom otvaranja društva. Naravno, oni se pri tome ne javljaju kao nekakvi bogom dani spasioci društva, već kao ljudi koji svojim znanjem i djelatnošću zajedno s ostalim radnim ljudima pridonose bržem i progresivnijem hodu društva. Njihovo angažiranje u raznim djelatnostima, kao što su privreda, žurnalistika i slično, pokazat će koliko su u tome uspjeli. Zahtjev za stručnošću sadrži opasnost da se u slučaju i blagog njegovog vulgariziranja taj tip kadra izrodi u sektorsko-tehničarski, dakle neprimjeren bitnim društvenim zahtjevima. Njemu bi prije svega nedostajala sposobnost općeg uvida u društvenu problematiku, sposobnost sinteze rezultata o predmetu kojim se bave. S druge strane, nesumnjivo je tačno da se sinteze ne mogu praviti bez poznavanja svih dijelova.

Što se tiče prijedloga za opće usmjeravanje, moglo bi se reći da je unekoliko opravdana primjedba koja traži određeno poznavanje pojedinih djelatnosti u kojima bi politolog radio. Međutim, opravdan je kao što je već rečeno i zahtjev za nesektorske politologe a to znači zahtjev za društveno neograničenim politologom. Ne zbog toga što bi kompromisno rješenje ovdje moglo biti slijeđenje linije manjeg otpora, već zato što bi ono uvaživalo dobre strane jednog i drugog prijedloga. Čini se da studij političkih nauka treba tako temeljiti da se poštuje jedan i drugi zahtjev. Prevedeno na relaciju programa studija, u toku četverogodišnjeg studija treba osigurati da se u završnoj godini ili možda u dvije godine studija omogućiti pored općeg politološkog obrazovanja i šire upozna-

vanje s djelatnostima u koje će se diplomirani politolog uključiti.

* * *

Dakle, ne politograf nego politolog. S tim je u vezi i njegova kritička društvena usmjerenost. Ukoliko, naime, ostane na nivou opisi-vača on će se boriti za kvantitete a ne kvalitete, teško će uočavati kvalitativne društvene promjene i njihovo značenje pa zbog toga neće na njih ni utjecati, a bez utjecaja u smislu naučne argumentiranosti nema ni politologa. Ako nema sposobnosti da kritički utječe na razvoj društva, on postaje apologeta i time se sve više udaljava od nauke i progressa a približava onome što je poznato u javnom mnijenju pod politikantstvom i takozvanim služenjem politici. Time smo dotakli pitanje uloge institucija koje obrazuju politologe, dakle: fakulteta i škola političkih nauka. Bitno je uočiti da one nisu samo obrazovne nego i odgojne institucije. To je potrebno razmotriti, jer je njihova uloga u formiranju duha politologa izvanredno značajna. Od toga kako se predaje određena materija, kako se vode seminari, na koji se način podstiče konfrontiranje mišljenja, kako se pomaže studentima u savladavanju predmeta studija itd., u velikoj mjeri zavisi i karakter kasnije djelatnosti politologa. Već se na fakultetu treba stvarati atmosferu borbe mišljenja i stvaralačkog pristupa predmetima rasprave ili predavanja i poštovanje principa autoriteta istine a ne istine autoriteta. Samo na taj način može se pomoći studentu da maksimalno razvija svoje sposobnosti. U tom smislu u studiju treba naročitu pažnju poklanjati komparativnim historijskim suvremenim prikazivanjima i izvršiti određenu aktualizaciju studija.

Božica Blagović, student Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu

TEORETSKI ASPEKT POLITIČKIH NAUKA I POSTDIPLOMSKI STUDIJ

Moj je interes više usmjeren prema teoretskom aspektu političkih nauka, iako priznajem njihovu praktičnu uvjetovanost i potrebu praktične verifikacije. Politološke discipline i stepen njihovog konačnog profiliranja, jedan su od osnovnih elemenata podizanja političke akcije na viši nivo. Bogatstvo mogućih sadržaja naučno-teoretske obrade politoloških disciplina gotovo je neiscrpno, jer je politika danas konstitutivni element života moderna čovjeka s perspektivom svog protivurječnog odumiranja kao instrumenta vlasti i politiziranja najširih slojeva ljudi u političkom životu zajednice i u rješavanju njenih zadataka.

Prije svega kao mogući sadržaj javlja se svjetska smjena društveno-ekonomskih formacija kapitalizma i socijalizma s čitavom skalom nijansi u prijelazu između ta dva čista, danas već sasvim teoretska modela (od etatizma u kapitalizmu i socijalizmu do specifičnosti afričkih socijalnih metamorfoza). U tom se kontekstu izdvaja sfera međunarodne politike s novim odnosom snaga, određenjem politike velikih sila, raspadanjem blokova, pojavom niza do sada nepoznatih državnih tvorevina, novim političkim integracijama pojedinih dijelova svijeta, zajedničkih ekonomskih, vojnih, kulturnih i drugih interesa, s tim u vezi s pojavom novih svjetskih organizacija i ustanova, s obnovljenim klasičnim fenomenima kolonijalizma i eksploatacije u svjetskim razmjerima. Kao teoretski zasebno područje izdvaja se i diplomacija s posebnim akcentom na inkorporirane novitete, koje su zahtijevali današnji međunarodni kontakti dr-

žava, svjetskih organizacija i drugo.

Zbog posebnosti našeg društveno-političkog sistema unutarpolitički aspekt dobiva u našoj politologiji posebno značenje. Ne samo da je socijalizam kao cjelina relativno nov i svakako nedovoljno izučen društveni i politički fenomen, već on kao proces u svakoj pojedinoj socijalističkoj zemlji traži poseban naučni tretman, analizu i obradu. Jugoslavenski socijalizam, napose odlikuje silna dinamika, koju je, čak, teško pravovremeno registrirati. Pojava novih institucija i stvaranje novih društvenih odnosa, gotovo su svakodnevna pojava, a sam samoupravni sistem kao zasebno područje teoretskog bavljenja svojvrstan je specifikum i zanimljiv i u svjetskim relacijama. Dinamika odvijanja socijalnih promjena kod nas nije međutim praćena adekvatnim, dovoljno fleksibilnim analizama, iako bi one bile od velike koristi za našu političku teoriju i praksu a i za evropsku i svjetsku sociološku i politološku znanost u cjelini. Upravo na ovom području vidim potrebu postojanja politološki obrazovanih naučnih kadrova i egzistencije fakulteta političkih nauka kao izvora takvih stručnjaka.

Da bi se, međutim, mogla dati jedna, doista opća i svestrana analiza društvenih pojava i zbivanja u okviru našeg društva, neminovno je da se one ne izdvoje iz njihovog općeg pojavnog konteksta i uzajamne determiniranosti s ostalim pojavama i zbivanjima. To stvarno znači izbjegavanje preferiranja jednog mogućeg vida analize na račun ostalih. Za takav pristup potrebno je temeljno znanje iz jednoga dijela nauka koje tretiraju određenu problematiku, što uključuje koncentraciju postignutog stepena razvoja društvenih nauka. Konkretizirano na naučne discipline, to su sociološki, ekonomski, pravni, historijski i psihološki aspekt određenih pojava i procesa objedinjeni kao sa-

stavni elementi u jednoj generalnoj politološkoj interpretaciji. Zrelost pak interpretacije zavisit će i od poznavanja metodološkog instrumentarija i filozofskog nivoa apstrahiranja i uopćavanja. Na taj naučni politički predmet našeg interesa dobiva svoj smještaj u procesu, s uvažavanjem svih momenata koji utječu na njegovu datost.

* * *

Jedna takva teoretska spretnost i obrazovanje ne može se postići isključivo studijem navedenih naučnih oblasti, već se konačni profil stručnjaka-politologa može dobiti završavanjem postdiplomskog studija. Fakultetska nastava ovdje ima za cilj što šire i potpunije teoretsko obrazovanje, otvaranje što univerzalnijih shvaćanja studenata i njihovih pristupa pojavama, a postdiplomski studij — specijalizaciju i praktično usmjeravanje politologa, bilo kao profiliranje eksperata za pojedina područja, bilo kao stvaranje kadrova spomenutih političkih aktera na područjima vanjske i unutrašnje politike. Naravno, takva koncepcija bitno produžava i poskupljuje studij i zahtijeva kadrove za organiziranje nastave trećeg stupnja na postojećim ustanovama.

Od područja koja bi bila najakutelnija, rukovodeći se potrebom za takvim kadrovima, treći bi stupanj politoloških obrazovanja mogao imati slijedeća područja:

- 1) Sociologija jugoslavenskog društva
- 2) Marksistička teorija i njena relevantnost u modernom društvu
- 3) Novinarsko-žurnalističko područje
- 4) Politički sistem Jugoslavije i vanjska politika Jugoslavije
- 5) Čista politologija (u cilju definitivnog konstituiranja političke teorije kod nas).

Da rezimiram — podstiplomski studij spriječio bi stvaranje poluin-

formiranih stručnjaka s površnim i napabirčenim znanjem i dao naučne eksperte suverene u svom specijaliziranom području.

Mladen Stanković, student
Fakulteta političkih nauka
Sveučilišta u Zagrebu

ODNOS POLITOLOGA I POLITIČARA

Radi se o odnosu politologa i političara. Pretpostavka da bismo mogli razjasniti ovaj odnos je da se objasni pojam politologa iz aspekta ovog odnosa, jednako kao i pojam političara. Ja ću to samo ukratko obrazložiti.

Sama riječ kaže da politolog znači naučenjak, čiji je predmet izučavanja politička pojava. Hoće li svi studenti naših fakulteta to postati? Sigurno je da će tu postojati određena diferencijacija: jedni će naučno moći da shvate društvo a drugi to neće moći. Najviše što naši fakulteti mogu dati bit će upravo takvi kadrovi koji će u velikoj mjeri biti sposobni za naučno izučavanje društva. Njihov zadatak bio bi da stvaraju i razrađuju teoriju socijalizma. Oni bi tu teoriju morali graditi na Marxovoj i Lenjinovoj misli s jedne strane i s druge strane na praksi razvoja socijalizma u zemljama koje su izvršile socijalističku revoluciju s elementima socijalizma u kapitalističkim zemljama. Mislim da je to prvi, najvažniji i najteži zadatak najboljih politologa. Ukoliko se politolozi neće neposredno baviti tim poslom, nego nekim drugim onda je njihov zadatak da svim pojavama prema vlastitim sposobnostima naučno prilaze i naučno objašnjavaju.

Da vidimo sada ukratko pojam političara. U našoj situaciji, mislim tu prije svega na profesionalne političare kojima je to jedino zanimanje, na one koji u praksi vode

našu politiku. U našem samoupravnom društvu otpočeo je proces, u koliko sam dobro upućen, smanjivanja broja profesionalnih političara. Taj proces je pozitivan jer naše društvo teži tome da svi postanemo političari, kako nitko ne bi bio profesionalni političar. Reizbornost je osnova toga procesa jer institucionalizira regularu kadrovske prino ve u samoupravnim organima društveno-političkih zajednica. Zadatak je politologa da sagledaju taj proces, nazovimo ga proces odumiranja politike kao profesije, da nastoji utjecati na njegov smjer i tempo s naučnim argumentima.

Naravno, taj proces ne odvija se tako jednostavno, postoje određene birokratske snage koje ga koče i usporavaju napredak. Zadatak je politologa da pronađu te snage i da ih pokažu. No tu treba biti oprezan i pronaći stvarne uzroke i stvarne posljedice tih uzroka. Inače nećemo shvatiti stvarnost, nećemo je vidjeti naučno, vidjet ćemo je utopijski. Na kraju, vratimo se na odnos politologa i političara. Kada se oni sretnu na osnovu neke političke akcije onda političar želi da se svaki korak te akcije opravda. Međutim, kao što sve u svijetu ima dvije strane tako i određena akcija nekog političara ima pozitivne rezultate a s druge strane ima i negativne. Na politologu je da izučí i kaže ono što smatra za istinu, jer je istina njegov vrhunski kriterij. Kako će se završiti spor između političara (s eventualno pogrešnim stavom o nekoj akciji) i politologa koji teži za istinom ne želeći da ga opravda? Vjerojatno će prema današnjem iskustvu lošije proći politolog. No mi se moramo boriti za etiku našeg zvanja a u osnovi ta etika je naučna istina, bila ona nekom po volji ili ne. Da zaključim: politolog bi bio teoretičar, a političar praktičar politike. Odnos između politologa i političara u našem socijalističkom društvu morao bi biti

odnos razumijevanja, suradnje i tolerancije.

Aleksa Ratko, student Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu

ZA TEORETSKO UOBLIČENJE FENOMENA MASOVNOG KOMUNICIRANJA U POLITOLOŠKOM STUDIJU

Masovno komuniciranje uz dimenziju javnog mnijenja i svih implikacija čini poseban kompleks koji je po svojoj totalitarnosti eminentno politološki. Politološka pretežnost te discipline upućuje me da se njeno konstituiranje logički izvrši unutar političkih nauka. Svaka zasebna naučna disciplina traži i adekvatnu primjenu, odnosno izučavanje unutar visokoškolskih institucija i specijaliziranih ustanova. Ovdje me zanima samo aspekt aplikacije u sveučilišnoj sredini, u početku neka iskustva u svijetu. Zastupajući tezu da se disciplina masovnog komuniciranja konstituira unutar političkih nauka, izražavam prirodno gledište da se i izučavanje te nove discipline unutar sveučilišne sredine izvrši u institucijama političkih nauka. Ističem: izučavanje masovnog komuniciranja kroz jedan zaokruženi interdisciplinarni pristup toj problematici. Bitno je izučavanje u zaokruženom, cjelovitom i interdisciplinarnom pristupu, koji zahtijeva svaka naučna disciplina, a sasvim je irelevantno metodološko pitanje, na koji će se način to zaokruživanje izvršiti — putem kolegija, katedri, problemskim pristupom i sl. Sasvim je jasno da to zavisi od mogućnosti, potreba i uvjeta svake institucije, sredine u kojoj djeluje i šire zajednice u cjelini. Tome se može prići s raznih polazišta — praktičnog, teorskog, općeg i sl. Izražavam mišljenje da najjači centri masovnog ko-

municiranja ne bi smjeli ostati bez odgovarajućeg izučavanja u institucijama političkih nauka ali ne u smislu novinarstva već kompleksa masovnog komuniciranja i javnog mnijenja.

Novinarstvo i kompleks masovnog komuniciranja (posebno uz dimenziju javnog mnijenja) nije sinonim. Novinarstvo je praktički isturen aspekt masovnog komuniciranja i kao takvo samo njegov konstitutivni dio. Ono se nalazi na perifernim marginama intencija ovog rada i prati ga tek kao nezaobilazni dio šireg kompleksa masovnog komuniciranja. Bitna je intencija rada u ukazivanju, poslije teoretskog na praktičnu potrebu za izučavanje fenomena masovnog komuniciranja.

Ovdje je šansa političkih nauka. To je i šansa obrazovnih institucija političkih nauka koje svojim općim pristupom tom kompleksu najbolje odgovaraju praktičnim potrebama za upotpunjavanjem praznina koje se sada osjećaju u našoj praksi. Sve ostale nauke to nisu u stanju, jer polaze s parcijalnih, specijalističkih polazišta.

Ivan Babić, docent Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu

POLITOLOG I POLITOLOŠKI STUDIJ U NAS

Htio bih da u vidu manje-više improviziranog izlaganja izložim neke napomene, koje mi se čine relevantnim za ovu toliko ozbiljnu i aktuelnu temu o kojoj se raspravljalo. Jedno pitanje nužno preokupira našu pažnju, naravno prije svega vašu, jest pitanje pitanje kamo će politolozi. To je dakle pitanje ne toliko, ili ne samo toliko, kakav politolog treba biti i šta je politolog nego pitanje kamo će on. U vezi s tim pitanjem želio bih se uključiti u razgovor, bez pretenzija na iscrpan odgovor.

Prvo, čini mi se da je u našem društvu opće prihvaćeno, pa to ne treba iznova dokazivati, da nam je neophodno potkeban sistematski studij politike. Drugim riječima, neophodno je znanstveno istraživanje političkih fenomena, znanstvena generalizacija tih fenomena i teorija o tim fenomenima. To je društvena nužda. Bez obzira na to hoćemo li imati politologe kao profesiju ili nećemo, društveno je nužno filozofsko i znanstveno istraživanje politike. A da bi se ono moglo obavljati, potrebno je da u tu svrhu postoje znanstvene ustanove (ove se mogu različito zvati: centri, instituti, fakulteti, suvišno je sve te moguće nazive navoditi) u kojima će se sistematski vršiti istraživanja politike i političkih fenomena. To, da ponovim, više ne treba dokazivati, jer je posljednjih pet-šest godina otkada se o tome govori to manje više opće prihvaćeno. Iz ovoga proizlazi zaključak da će jedan dio onih koji trenutno studiraju na fakultetima i školama političkih nauka, nužno biti orijentiran ili opredijeljen na tu sferu, da će ih ta sfera apsorbirati. To znači da jedan dio kadrova treba da se nada da će naći svoje mjesto u društvu na području znanstvenog istraživanja politike kao zasebne sfere društvene djelatnosti. To znači da će neki diplomirani politolozi, sadašnji studenti koji završe fakultete ili škole političkih nauka, naći svoj poziv u tom domenu znanstvenog istraživanja. Oni će biti znanstveni istraživači ili teoretičari politike. Tamo treba da traže profesionalno opredjeljenje.

Drugo, također nediskutabilno, jest činjenica da je ovom društvu, kao i svakom modernom društvu uopće, nezaobilazno potrebno političko obrazovanje, neka vrst političke edukacije. I to principijelno u dva smjera. Prvo, političko obrazovanje svakoga građanina, ono što anglosaksonska tradicija zove citizenship. To znači da svaki građanin modernoga društva treba da bude

politički obrazovan i netko mu to obrazovanje treba pružiti. A drugi pravac toga obrazovanja jest samo obrazovanje politologa, dakle ono što mi ovdje vršimo i nastava na političkim školama. Ako su nam najme potrebni znanstveni specijalisti koji će istraživati područje politike, oni se sami moraju negdje obrazovati. Da ponovim, samo političko obrazovanje dijeli se — prvo, na obrazovanje svakoga čovjeka kao građanina (ono što se u nas izvodi pod vidom nastave državnog i društvenog uređenja, elemenata Ustavnog prava i sl.), drugo, obrazovanje stručnjaka-znanstvenika, koji će se baviti politikom kao predmetom naučnog istraživanja. Meni se, prema tome, nameće zaključak da se politolozi, odnosno oni koji studiraju politiku, mogu nadati da će jedan dio njih naći svoje mjesto u društvu na sektoru političke edukacije, bilo kao nastavnici onih predmeta koji ulaze u taj pojam u srednjim i sličnim školama, bilo kao nastavnici na već postojećim političkim školama i fakultetima. Dakle, dio onih koji danas studiraju politiku može da se nada da će biti nastavnici predmeta političkog obrazovanja i školama koje nisu eminentno političke ili nastavnici političkih škola i fakulteta. Prema tome je prirodno da jedan dio vas aspirira na to da će biti asistenti i poslije nastavnici ovdje ili na to da će biti pedagozi u području općeg političkog obrazovanja.

Treće područje, ovo je za mene također nediskutabilno, u kojem se osjeća potreba za onim što mi nazivamo politolozima, jesu stručna zvanja i stručni pozivi najraznovrsnijega profila u području same praktične politike, unutrašnje i vanjske. To su, na primjer, mjesta analitičara, savjetnika itd. u političkim forumima, uključujući partijske forume, u društveno-političkim tijelima (federaciji, republikama, teritorijalnim zajednicama) u diplomaciji itd. Treba, dakle, uvijek očekivati da će

se u tom području društvene djelatnosti osjećati potreba za stručno kvalificiranim ljudima i da će se ta potreba osjećati sve više. Tamo su potrebni dakle ljudi koji će biti stručnjaci, koji će vršiti neke analize, koji će davati savjete, koji će biti u službi praktične politike. I tu da politolog može da se nađe u samoj službi kao stručnjak to bi trebalo da bude prisutno u refleksijama onih koji studiraju politiku, ne kao pitanje njihova devalviranja nego kao pitanje njihova digniteta. Treba biti svjestan činjenice da je politička znanost svuda u današnjem svijetu, gdje god se ona prakticira, i gdje god se o njoj reflektira na ovaj ili onaj način u službi politike. Radi se samo o tome da ona treba da bude u toj službi na častan način i u službi časne politike, do mjere u kojoj ona postoji u ovom svijetu u kojem još uvijek više vladaju makijavelističke nego ikakve druge kategorije. Ja stoga ne bih imao ništa protiv toga da netko među vama priželjkuje ili aspirira na radna mjesta u samoj praktičnoj politici. Budući da sam sâm u životu u svoje vrijeme nešto slično radio, imam, što se našega društva tiče, neka zapazanja, od kojih bih samo jedno htio da iznesem. Nije grijeh kada stručan čovjek politici služi. Grijeh nastupa onda kada on službu politici zamijeni službom isključivo sebi i svojoj vlastitoj karijeri. A to je ono što se u našim političkim forumima ponekad događa. To se događa uvijek kada ljudi prestanu da studiraju probleme, zbog kojih su tamo, već umjesto toga studiraju svoje šefove i njihove čudi, ne postavljajući sebi za životno načelo politiku i službu politici, ne misleći dovoljno na to da su javni radnici i u službi javnog interesa, nego pred očima prije svega imaju službu svojoj vlastitoj karijeri. Čim se to postavi kao načelo, nužno se nameće da čovjek proučava šefove i njihove čudi i strasti a da ne proučava problem zbog koga je na do-

tičnoj funkciji. Ono što prema tome treba nedvosmisleno imati u vidu kad se radi o politolozima i njihovim nadama u ovom području, jeste da se postavi kao nepisano načelo: ići tamo kao stručan čovjek, sa stručnim pretenzijama! Štaviše, ja bih, što se mene tiče, svuda u političkim forumima zastupao mišljenje da se principijelno unaprijed, gotovo a priori, institucionalno sprječiti da politološki stručnjak ide na političku karijeru. To znači da on unaprijed treba da ide tamo kao analitičar, savjetnik i slično a ne pod svaku cijenu i što prije želi i teži da sebe vidi u ulozi političkog rukovodioca, premda i to tu i tamo može da bude slučaj. U svakom slučaju, i da zaključim što se ovoga područja tiče, praktična politika će nužno apsorbirati, i treba se nadati da će u budućnosti još više apsorbirati stručno kvalificirane ljude i da će te ljude preferirati onima koji te stručne kvalifikacije nemaju. Sada situacija možda nije u potpunosti takva, premda je Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije objavio natječaje tražeći stručnjake politologe, sociologe, filozofe itd. Treba se nadati da će se ta tendencija nastaviti.

I, na kraju, u svojoj nipošto iscrpnoj shemi apstrahirao bih nešto o čemu je jedan referent dosta iscrpno govorio, to je područje javnoga djelovanja u publicistici, u štampi, u svemu onome što se zove *mass media*, to jest područje koje već sada osjeća, a za koje treba očekivati da će još više osjećati potrebu za onim ljudima koji imaju temeljna znanja iz politike.

Iz ovoga što sam rekao mislim da se lako može zaključiti da će nam s obzirom na ove nipošto iscrpno opisane potrebe u području studija politike i nauke o politici (potrebe u političkom obrazovanju razne vrsti, potrebe u stručnjacima koji će biti u službi praktične politike i potreba za stručnjacima u području masovnih komunikacija)

biti potrebni politolozi najraznovrsnijih profila. Ako od toga pođemo onda se čini da su potrebne i ustanove koje će obrazovati raznovrsne profile politologa. To znači da će nam trebati **različiti** tipovi fakulteta i različiti tipovi škola, koji će takve stručnjake obrazovati i da ta raznolikost tipova ne treba ništa da nas zbunjuje nego da je prihvatimo kao normalnu stvar. Davati zbog toga sugestije da se fakulteti ili visoke škole koje mi sada imamo u Jugoslaviji tipiziraju po jednom određenom šablonu, to je, mislim, krivo, to nije zdrava intencija. Treba ići za tim da u ovoj zemlji budu različiti tipovi škola i različiti tipovi fakulteta, pa da budući student pri upisu uzme **ad notam** listu tih fakulteta i da se upiše prema svojim nadama i aspiracijama. Važno je, na primjer, da bude negdje u Jugoslaviji mjesto gdje će netko moći da studira novinarstvo, ali ne mora svaki fakultet ili svaka visoka škola imati novinarsku katedru, i tako bih išao redom, za diplomaciju i za sve drugo. Važno je da to u Jugoslaviji postoji i važno je da se to međusobno nadopunjava. Mislim da u tom smislu inicijative koje ste vi ovdje poticali i sugestije koje ste davali treba uvažiti u interakuletskim i interškolskim diskusijama nastavnika kada se bude o ovim temama razgovaralo.

Ja bih sada rekao da unatoč raznolikosti u profilu politologa i raznolikosti političkih fakulteta i škola kao konsekvenciji te prve raznolikosti izgleda da se na temu kakav nam politolog treba ipak može kazati nešto što bi pretendiralo na stanovito opće važenje. Mislim da bez obzira na to kakav politolog bio i gdje on radio, bio to onaj koji će uzeti politiku za temu svoga životnoga studija, kao predmet znanstvenog bavljenja, bilo onaj koji radi u području obrazovanja, ili onaj u području praktične politike, ili onaj u području javnih komunikacija, da svaki taj mora imati temelj-

no i svestrano znanje politike, mora imati jedno fundamentalno političko obrazovanje, mora dakle nužno to imati bez obzira na to gdje bio. Naprosto je nemoguće biti specijalist a da čovjek u fundamentu nije ovladao nekim općim znanjima. I drugo da je potrebno da ima ono posebno što ga čini kvalificiranim da djeluje u ovoj ili onoj grani društvene djelatnosti, na ovom ili onom području. Samo je sada pitanje kako to opće i to specifično dati u nastavi i naučiti. Po mom mišljenju, na fakultetu je lakše organizirati i postaviti i usmjeriti nastavu općih teoretskih znanja i lakše ju je tamo dobiti, teže je pak tamo organizirati nastavu posebnih, specijalnih znanja i teže je ta znanja tamo steći, jer je ta znanja u pravom smislu nemoguće steći bez prakticiranja tih znanja. To znači nemoguće je naučiti kako biti novinar a da to novinarstvo ne prakticiraš. To se ne da. Nemoguće je naučiti biti nastavnikom a da praktično ne učiš kako ćeš biti nastavnik, to jest da ne predaješ, jer je usavršavanje u nastavničkom umijeću stvar prakse, praktičnog kontakta s ljudima, s medijem, s auditorijem itd., to je jedan praktičan posao. Ta specifična stručna znanja nemoguće je prekriti u glave studenata po nekom principu duhovnih spojenih posuda, to se ne može. Zbog toga je po mom mišljenju važno da se umjesto velikih diskusija, koje inače mogu biti korisne, o tome kako sva ta posebna znanja inkorporirati u nastavne programe fakulteta, ipak znatno važnije za studenta da on sam u sebi svoju dilemu razriješi. To znači da po mogućnosti u prvim godinama studija, najdalje u drugoj i trećoj, približno spozna što on u društvu hoće biti, to znači da već sada po prilici zna ili teži tome da će biti nastavnik, novinar, praktični stručnjak — službenik politike, naučni istraživač u području politike itd. Ja mislim da je važno da vi to za sebe razrije-

šite i da se prema tome i praktički postavite.

Dopustite mi da vrlo kratko stavim iz ovog ugla neke napomene na vašu diskusiju. Juče sam slušao šta ste govorili o organizaciji vašeg časopisa i moguće je da je dobro da imate časopis. No ja bih više insistirao na tome da vi surađujete u časopisima koji već postoje. Naime naučna relevantnost onoga što vi kazujete postoji ili ne postoji neovisno od toga u kojem časopisu objavljujete. Vi možete dati istinski znanstven prilog i za časopis na kojem će biti označeno da je to studentski časopis, a može postojati neki drugi časopis koji je u naslovu možda i naučni a da tamo zapravo nema mnogo nauke. Nema nekog apriornog i apsolutnog kriterija šta je nauka a šta nije nauka, nego između razuma i znanosti postoji svojevrsan kontinuum. Tako se i u studentskom časopisu može objaviti nešto što je znanstveno veoma relevantno, a u »naučnom« časopisu nešto što je znanstveno problematično. Stoga bez čekanja na vaš studentski časopis požurite sa suradnjom za naše već postojeće časopise. Mislim da bi dobro bilo između vas vidjeti što više suradnika naših novina, nadalje među vama bi trebalo tražiti i nalaziti one koji će govoriti u seminarima narodnoga i školskog obrazovanja, koji će se javljati kao predavači, koji će dakle i to prakticirati. Hoću da kažem to da mislim da bi bilo dobro kad bi vi u toku vašega studija djelovali u funkciji onog posebnog opredjeljenja za koji ste se eventualno barem hipotetički odlučili i da je to vaše djelovanje znatno važnije od svih vaših sugestija u pogledu, recimo, strukture nastavnoga programa. Iz svog studentskog života se sjećam da je bilo dosta kolega u vrijeme našega studentovanja koji su bili vrlo dobri »stručnjaci« za nastavne programe, samo nisu završili studij ni do današnjeg dana. Oni su iscrpljivali svoje energije u

prijedlozima kako bi trebali izgledati nastavni programi fakulteta, tako da nisu imali vremena za svoj vlastiti studij. Meni se čini da je za vašu društvenu afirmaciju i za vašu budućnost znatno važnije da vi specijalna znanja koja se tiču vaših opredjeljenja sami nastojite zadobiti raznovrsnim sredstvima i u tom kontekstu treba da podsjetim na upadnicu od jutros kad sam na pitanje kakav nam politolog treba odgovorio »Treba nam politolog koji stenografira«. Ne bih time htio reći da svaki politolog treba da uči stenografiju, ali sigurno je da neki od onih koji se opredjeljuju za javno djelovanje u području javnih komunikacija i to moraju znati, što ne znači da bi mi sad morali na fakultetu baš pod svaku cijenu uvesti stenografiju itd. Ta raznovrsna znanja mogu se i drugim načinima steći.

Htio bih i ovo upitati: može li fakultet ili visoka škola garantirati zaposlenje? Nije se teško domisliti da je odgovor nedvosmisleno negativan: nema toga fakulteta, nema te visoke škole koja to garantira niti može garantirati. U našem društvu, vi to vrlo dobro znate, postoji jedno pisano i nepisano načelo da diploma ne daje zaposlenje. Međutim, može li ili treba li fakultet da bude neutralan prema tom pitanju? Ne može i ne treba. Šta onda u tom smislu da učinimo? Mislim da fakultet treba da se potruži da po mogućnosti iskalkulira društvene potrebe u datom trenutku i da tu svoju kalkulaciju stavi studentima na uvid. To bi na Fakultetu u Zagrebu možda bio zadatak Odjela za politička istraživanja, jedna od njegovih obaveza. Dakle, treba pred vas staviti tu kalkulaciju društvenih potreba i kazati vam: evo, drugovi, to je situacija znanstvenog istraživanja, to je situacija novinarstva, to je situacija praktične politike, to je situacija obrazovanja, tako stoje stvari. Ja sada tu kalkulaciju ovdje nemam, sam je nisam radio i ne znam da li

su je neki napravili, ali možda bih se ipak uputio u rizičan poduhvat improviziranog iznošenja vlastitog dojma. Čini se da nekih velikih potreba na svim ovim sektorima koji sam nabrojao za politolozima nema. Rekoh »čini se«, to izgleda tako i budući da to tako izgleda, s ovim prividom mnogi ljudi operiraju i vas plaše govoreći: »Sva su mjesta puna, nema potrebe za tom vrstom ljudi, prema tome nemate ni nade da se probijete«. Ja bih htio da kažem, da je ovo što se zove »potreba« dinamičan pojam. Često se kaže »društvena potreba« a u stvari se misli na trenutnu prividnu konstelaciju. Kad bi se pomnije istražilo, mislim da bi se na svim ovim sektorima otkrile realnije i dublje društvene potrebe. Ja bih s izvjesnim polaganjem prava na objektivno-znanstvenu tvrdnju to mogao da kažem za jedan sektor, jer sam prije nekoliko godina pradio iscrpnu analizu o tome kako stoji s nastavnicima iz predmeta Društveno-političko obrazovanje u školama u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. Mogu da kažem da su ti nalazi bili takvi da oko pedeset posto ljudi koji su taj predmet predavali nisu imali kvalifikacija za taj predmet. To su bili ljudi raznih studijskih struka i bez struka uopće. Među njima ima poluinteligenata, nedoučenih srednjoškolaca itd. Takva je situacija bila s obzirom na podatke o njihovom školovanju i obrazovanju u struci. Prema tome sigurno da na ovom području ima i te kako zbiljskih (ne prividnih) društvenih potreba za stručnjacima i stručnim ljudima, takvima kakvi će, nadamo se, biti oni od vas koji uspješno izvrše političke fakultete i visoke škole. Budući da je društvena potreba dinamična kategorija, koja se, dakle, mijenja, na koju se može utjecati, jedan je od vaših zadataka da na to mijenjanje utječete sami kao faktor, a biti faktor to prije svega znači biti kvalificiran. S toga je od neizostavne i nezaobilazne važnosti

inzistirati na znanju i spremi politologa, na njihovoj zbiljskoj kvalificiranosti, želimo li da se oni uistinu afirmiraju na poslu za koji su se opredijelili. To znači da bi u pogledu naše nastave i njezine organizacije a i u pogledu vaše orijentacije i vašega rada bilo dobro da se svi mi potrudimo zato da se kvalitetno studira, kvalitetno polaže i diplomira. Mislim da treba izabrati orijentaciju na **kvalitet**, a ne na broj završenih politologa. Politologe nameutati društvu, ako oni nisu uistinu politolozi, to jest ako nisu izvrsni stručnjaci, bio bi i smiješan i uzaludan posao. Naročito bi to bilo ne samo smiješno i uzaludno nego i frustrirajuće, i ako hoćete društveno štetno, u vrijeme kad se takvim otporima u društvu dočekuju (o čemu je govorio dr Kožul i drugi ovdje) nešto tako, dopustite da upotrijebim ovu riječ, **plemenito**, kao što je politolog. Afirmirati politologa i politolišku misao u društvu prema tome znači prije svega biti na razini svoga poziva, a to znači mnogo, mnogo htjeti i mnogo znati. Da biste vi to postigli i doista bili oni koji će biti najkvalitetniji, koji će s uspjehom završiti studije da bi od društva bili prigrljeni zbog intelektualnog i političkog potencijala, koji nosite, to je, velika stvar, veliki zadatak.

U tom pogledu meni se čini, i s tim ću zaključiti, da je pomalo riskantno ulaziti u oštre distinkcije između politologa i političara. Po mom mišljenju dobar političar može biti samo onaj koji je barem do stanovite mjere politolog, to jest politički teoretičar. Okrenite se oko sebe pa vidite i vidjet ćete, i u našim i u svjetskim relacijama, da je dobar samo onaj praktični političar koji ima fundamentalna znanja o području ljudskog djelovanja u kojem djeluje, a to područje je možda najuniverzalnije od svih područja. S druge strane dobar politolog ne može biti politički eunuh, u tom smislu da nema političkoga

nerva. Biti dobar politolog to znači ne samo biti dobar stručnjak u bilo kojoj vrsti djelovanja (bilo kao naučni radnik koji se opredijelio za to da proučava politiku, bilo kao nastavnik, bilo kao stručnjak u političkom forumu, bilo kao novinar) već znači i biti čovjek koji će osim znanja imati i nešto od onoga što je veoma teško definirati, i činiti političara političarem, ne u pejorativnom već u najpozitivnijem smislu. Stoga mi se čini nepotpunim toliko insistirati na ovim distinkcijama, naročito ukoliko bi kao ishod moglo proizići to da se i samim tim diskusijama na neki način potiče jedna sasvim nepotrebna i izmišljena konkurencija, ili barem zlovolja, između onih koji su se opredijelili za to da budu prije svega politolozi, to jest politički teoretičari, znanstvenici i stručnjaci i onih koji su se opredijelili za to da prije svega budu politički praktičari, političari.

Franjo Kožuh, docent Fakulteta političkih nauka u Sarajevu

TRI PITANJA

Ja bih pošao od jedne apriorne tvrdnje, tj. da postoje razlozi i društvena opravdanost obrazovanja stručnjaka tipa politologa i opravdanost politoloških studija, a time ne poričem potrebu ispitivanja tih razloga.

Druga tvrdnja od koje bih pošao jest da postoje snažni otpori, odnosno prepreke razvoju studija političkih nauka u našoj zemlji. Takvi su otpori mnogostruki i osjećaju se s različitih strana. Množina i snaga otpora sigurno i u nama izaziva skepsu i kolebanja. Sve uzroke i modalitete otpora ili odbojnosti prema politološkim studijama, pa prema tome i profilu kadrova, teško je ovdje pobrojati. Ja bih upozorio samo na neke. Naravno, oni nisu jedini, ali, čini se, nije suvišno da se još dugo naglašavaju.

Prije svega, mi nismo ili smo veoma malo učinili, mislim na stu-

dente, a pogotovo na nastavnike, na planu afirmiranja studija i afirmiranja kadrova koje pripremamo. Nemamo još uvijek jedne pogodne i odgovarajuće rasprave koja bi otkrila socijalni sadržaj našeg studija, koja bi otkrila tajnu novine našeg studija i odgovorila na pitanje šta je to moderni politolog, za razliku od tradicionalnog političara. Ta dva pojma su kod običnog čovjeka, pa i kod upućenijeg istovjetna. Ta identifikacija je sigurno jedan od uzroka otpora i izražavanja sumnji u ispravnost poteza.

Klasična politika i klasični političar sinonimi su vlasti i prinude, a za vršenje vlasti i još više za vršenje prinude obrazovanje nikada nije bila bitna pretpostavka ni uslov. To je, za mene, dakle, jedno od važnih pitanja, tj. pitanje predstavljanja modernog politologa i moderne politike čovjeku opterećenom tradicijom koji je još vezan za nedavnu prošlost. Skeptično shvaćanje i pristup politologu pojačani su i nizom formalnih elemenata. Terminološka podudarnost pojmova je jedan od takvih važnih faktora. Kada bi ovaj profil kadrova nazvali (na primjer) antropolog sigurno bi otpale mnoge asocijacije i predrasude. Otpale bi predrasude da se kod nas obrazuju kadrovi za vršenje političke vlasti i vršioци političke prinude. To još sigurno nije rasvijetljeno i nije prelomljeno u glavama kako običnog čovjeka tako i onih koji su upućeniji.

Nejasnoćama oko ovog pitanja, tj. pitanja šta je politologija kao nauka i šta je politolog kao stručnjak pridonosi još jedna formalna okolnost, koja također nije bez utjecaja.

Studij političkih nauka uglavnom se naslanja i tumači kao produžetak ili kao jedan viši model kadrovskih škola. Kao što znamo, takav oblik obrazovanja je preživio, ali shvaćanja nisu iščezla. Ona se nađovezuju na naslijeđene zgrade i a-

parat, pa i mnogoštošta drugo je prisustvo. To su naoko bezutjecajne činjenice, ali za rezoniranje u javnosti nisu irelevantne. Kada bi se politologija izučavala na nekom drugom mjestu, na nekom drugom fakultetu, bilo bi manje otpora asocijacija na prošlost, kada su kadrovi predodređivani za to da upravljaju i vrše političke funkcije. Nadalje, naša objašnjenja nove sadržine često su nedovoljna, a još više pragmatička, bez objašnjenja o tome šta se tu radikalno izmijenilo. Jednom se pozivamo na praksu Zapada — teza: tamo se obrazuju takvi profili kadrova. Drugi put na potrebe samoupravne prakse, tj. da su nam potrebni obrazovani ljudi za samoupravu, opet dakle sa starih kadrovskih pozicija itd. U traženju mjesta i statusa i opravdanja ja bih se poslužio negativnim postavljanjem pitanja. Ne, dakle, šta su politolozi u našem društvu, nego šta nisu? Kada odgovorimo na to pitanje onda se može tražiti odgovor da li nam treba ono što ostaje. Nisu pravni tehničari i nisu vršioци jurisprudencije i jurisdikcije, jer pravo i pravna struktura društva nije predmet njihovog izučavanja. Pravo se nikada nije izdiglo od osnovnog smisla: da prijeti ili prinuđava, a mi bismo htjeli da u budućnosti kreneмо korak dalje razvoju političkog društva, tj. da se pravo socijalizira. Pravna dogmatika i pravna logika ne trpi socijalizaciju prava, pa prema tome ni socijalizaciju politike.

Nismo ni sociolozi, jer sociologija, pretenduje na općenitost, da izučava opće okvire globalnog društva, a politička struktura je tek jedna dimenzija sociologije. Kao što nismo ni ekonomski ni filozofski stručnjaci itd. Kada svaka od ovih nauka uzme svoje, svoj predmet i sadržaj predmeta i građu, šta ostaje, šta je predmet rada politologije. Kada se tako promatra, onda nije teško naslućivati da se po-

litolozi poistovećuju s ideolozima ili političarima, jer u tradicionalnoj podjeli građe i sadržaja društvenih oblasti stvarno ne ostaje ništa. Nova dioba je uvijek teška, cijepanje jednog prividno homogenog tijela što se zove društvena oblast, kako bi se u datim uvjetima bolje proučavalo i ispitivalo uvijek nailazi na otpor »starijeg brata«. Oprostite mi na jednom vrlo simplificiranom poredanju. U prošlosti tko je liječio zube? Svatko! Onaj tko je imao malo više hrabrosti i podešen instrument, uglavnom i najčešće to su bili brijači. Kome je padalo na pamet da bi stomatolog trebao sedmogodišnji studij. Tako stoji s mnogim naukama u takozvanim egzakt-nim, a jednako i u društvenim.

Isto tako tisućama godina politikom i upravljanjem društvom mogao se baviti svaki onaj tko je imao date pretpostavke a u tim pretpostavkama obrazovanje nije nikada bilo bitna pretpostavka da bi netko obavljao poslove od društvenog interesa i poslove gdje se sijeku interesi različitih grupa ili pojedinaca.

Upravljanje i vođenje poslova od zajedničkog društvenog interesa i rješavanje suprotnosti u kojima se sijeku različiti interesi, ostaju kao trajna društvena djelatnost, pa i bez obzira na to da li država odumire ili ne. Posredovanje, organiziranje, usmjeravanje i racionalno vođenje poslova od društvenog interesa mora ostati i pod pretpostavkom ukidanja tradicionalne države.